Atasoy Müftüoğlu'nun Şeyh Mahmûd Efendi Hazretleri Hakkındaki Bir Konuşması Münâsebetiyle

Besmele, hamdele ve salat u selamdan sonra…

Şimdilerde altmış-altmışbeş yaş arası, hatta yetmişe merdiven dayayan zamanının mektepli genç neslinin, geçmişte irfan, şuur ve hareket gıdasını temin etmekte olduğu büyük adamlar silsilesi vardı. Necip Fazıl, Cemil Meriç, sonra Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç gibi. Daha sonra biraz daha genç kuşak, İsmet Özel ve Mavera ailesi… Bunların çoğu rahmetlik oldu. Ama yine de hâlâ şarıl şarıl akan pınarlar olmaya devam ettiler. Yaşayanlardan Karakoç gibi ender şahsiyetler, yerlerinde çakılı yüksek dağlar gibi sapasağlam durdular. Herkes ve her yan sarsılırken onlar sarsılmadılar. Çoğu ise dünyayı ve dünyalıkları keşfetmek sarhoşluğu yahut politik fırtına ve kasırgaların hırpalaması ile hayli savruldular. Bir de baştakilere göre ayak takımları, rüzgar gülleri ve nereden içeceğini şaşıran bazı susamışların su zannedip koştukları seraplar vardı; Nuri Pakdil, Atasoy Müftüoğlu ve Ali Bulaç gibiler. Ardından gelen cahillik ve edepsizlik paydasında müşterek hepten kof olan sayısız Müslüman *aydınlar* mevcud. Bu kervan, bir yerde hakikatte inkıtaa uğrayan, sonra da yüceden cüceye, gittikçe irtifa kaybeden bir kervan. *Kültürden irfana* bir yükselme değil, irfandan kültüre bir inhitat/düşme ile aşağıların aşağısına yuvarlanma ve nihayet dibe vurma seyri.

Muhtemelen müşahede etmekte olduğu geliş(tiril)en siyasi cinnet ve cinayetler, kendinde ve dışında meydana gelen kırılmalar ve fikri heyelanlar yahut dünyalık hedefler veya bunların hepsi sebebiyle manen felç geçirmiş ve şimdilerde işi duaya kalmış geçmişin büyük tefekkür ustası rahmetli İsmet Özel'e yaklaşık yirmi seneyi aşkın bir zaman evvel, İzmir'de Selamet Konak'ta takriben elli kişilik bir topluluk huzurunda -biraz da O'nu tahrik edip ağzından bir takım güzel şeyler kapabilmek için- mealen, ***Abi, Ben İslami hareketin önünde en büyük mani olarak İslam mütefekkirlerini ve münevverlerini*** *(aydınlarını)* ***görüyorum, ne dersiniz*** demiştim. O da ***nasıl yani****?* demişti. Ben de hulasa olarak ve yine mealen şöyle söylemiştim:

Hadiste ***Allah Teâlâ, ilmi kullardan söküp çıkararak almaz. Aksine ilmi içlerinden âlimlerin ruhunu almak suretiyle alır. Nihayet, tek bir âlim bırakmaz. Bunun üzerine insanlar cahil başlar*** *(önderler)* ***edinirler ve bunlar, onlara bilmeden fetva verirler*** *(İslam dairesinde neyi, nasıl yapacaklarını söylerler.)* ***Böylece saparlar ve saptırırlar****[1] buyrulmaktadır. Yine başka bir hadiste* ***İş ehli olmayanlara verilince, artık kıyameti bekle****[2] denilmektedir. Ümmet'e yol gösterme mevkiindeki İslam âlimlerinin artık hakikaten kalmamaları yahut vazifelerini yerine getirmemeleri veya küfür cephesince devşirilmiş mektepli neslin dilinden anlayamamaları yüzünden hükmen yok olmaları sebebiyle Müslümanların önünde rehber olarak İslam münevverleri kaldı ve olan oldu. Yukarıda geçen* ***İş ehli olmayanlara verilince artık kıyameti bekle*** *hadisinden de anlaşılacağı gibi rehberlik işi, ehli olmayanların eline geçince, ilmî kıyamet koptu. Tefekkür sahasında birçok*

hususta nice şaşırtıcı güzellikte ve incelikte noktaları tespit etseler ve kavrasalar da çoğu meselelerde Ümmeti şaşırtmaktadırlar.

Bunun üzerine, *Pekiyi sen kendini nerede görüyorsun?* diye sormuştu. Ben de *mütefekkirim desem, siz gülersiniz, âlimim desem âlimler kızarlar; her halde ikisinin arasında bir yerde sayılırım* dedim ve gülüştük.

Ümmetin hali, dün böyleydi, bu gün de böyle; hatta şimdi hepten yürek parçalayıcı. Aşağıda, üzerinde duracağımız **Atasoy Müftüoğlu**'na ait bir konuşma, aklıma bu hatırayı, gözümün önüne de onun geçtiği celseyi getirdi.

Atasoy Müftüoğlu'nun Videosundaki Konuşması

Müftüoğlu bir videosunda, kahkahalara varan gülüşleri duyulan ama görülmeyen genç kızlara hitaben hulasa olarak şöyle diyordu:

*İslam tarihten ne zaman çekildi, niçin çekildi, yeniden tarihe dönmesi gerekiyorsa ne zaman ve nasıl dönecek? Soru bu… Dünyanın önde gelen bütün düşünürlerine sorduk ve soracağız. Her dilden her meslekten tarihçilere soruyoruz. Bunlar üzerinde çalışacağız. (Fuat Sezgine sormuşlar. O da onlara bir şeyler söylemiş ve bazı tavsiyelerde bulunmuş. Nihayet sezgin için şöyle dedi:) Türkiye'de tanınmıyordu; çünkü ilim adamı. (Fatihte namazı kılmışlar, bir arkadaşı şöyle demiş:) Fatihe gelmişken hemen şurada hoca efendiyi ziyaret edelim. **Mahmud Efendi** hazretlerini ziyaret edelim. Tabii kendileriyle tanışıyoruz. Tabii arkadaş, duasını da alalım, dedi. (Kızların ahlaksızca gülüşmeleri) Gittik oraya. Bizi tanıyor. "Ne yapıyorsunuz?" dedi. Ben, kendilerine o günü anlattım, o günü anlattım. O günkü temaslarımızı ve ne yapmak istediğimizi anlattım. Bunun üzerine hazret bize böyle acıyarak baktı. Yani bunu bilmeyecek ne var? (Bu arada Müftüoğlu zaman zaman sol eliyle su içiyor. Yanılıp da bir kere sağ eliyle içtiği görülmüyor.) Aaa.. Fuat Sezgin bilmiyor! Demek ki, arkadaş bunu sezgisel olarak biliyor. Olabilir… Ben çok heyecanlandım. Hemen böyle dikkat kesildim. Dedim ki, "nasıl efendim?" dedim. Dedi ki, "dikkat buyurursanız imparatorluğun en görkemli döneminde padişahın kavuğu bu omuz hizasına kadar geliyordu", dedi. "Kavuk böyle… Vakta ki kavuğun kıvrımları çözüldü, çözüldü, çözüldü, kavuk böyle geldi (eliyle küçülmeyi işaret etti) ve imparatorluk çöktü", dedi. Benim bu anda gözlerim karardı. (Kızların yine ahlaksızlık damlayan bir kahkahayla gülmeleri) Arkadaşlara dedim ki: "Arkadaşlar benim tansiyon sorunum var (Kızların yine kötü çağrışımlarla yüklü yollu gülüşmeleri) burada ölmek istemiyorum. Beni dışarı çıkarın; ben dışarda öleyim". (Kızların yine yollu kadın edasıyla gülüşmeleri) Şimdi size soruyorum. Böyle bir tarih yorumu olur mu, arkadaşlar? Efendim böyle bir tarih yorumu olabilir mi?*

Eskinin ağabeyi, şimdinin ise tarih boyu küfre karşı hiçbir harp yaptığı görülmeyen ve savaşları sadece Müslümanlara karşı olan Şia ve Humeyni aşığı bir vatandaşı **Müftüoğlu** işte böyle diyor. Belli ki, bizzat kendi ifadeleriyle ***İran inkılabıyla sarsıldığı***nı söyleyen bu vatandaş, onların imanlarının bir parçası saydıkları yalanı kendine düstur edinmiş. Rıza Pehlevi'nin ve sisteminin İslam âlemini birbirine katacak ve fitnelerle Müslümanları paramparça edip ortalığı kan gölüne döndürecek bir kıvamda olmadığını gören Haçlı Dünyası Humeyni'yi Fransa'da besleyip ona İran'da İkinci Fransız

ihtilalini yaptırdı. Evet, en şiddetli İslam düşmanı olan Fransa, hususi tayyaresi ile O'nu İran'a, aklı kıt safların zannettiği gibi İslam İnkılabı yapmaya değil, İkinci Fransız Devrimini yapmaya göndermişti. Bu Müftüoğlu yalan konuşmanın yanında nice akide, amel ve tefekkür sapmaları taşıyan bir konuşma yapmış. Nice kompleksleri bulunduran o konuşmasına onca yalanları, tahrifleri ve çarpıklıkları yerleştirmeyi nasılsa becermiş!.. Doğrusu, ona bravo dememek elde değil.

Öyle ki:

Bir: Allah Teâlâ'nın bu dini, ***bütün dinlere galip getirmek için göndermiş***[3] olmasına rağmen İslam'ın ***tarih sahnesinden çekildiğine*** inanan bir Mü'min, ***İslam yeniden tarihe dönmesi gerekiyorsa*** ifadelerini nasıl kullanabilir? Bu düşünceyi taşıyan bir Mümine göre İslam'ın tarih sahnesine geri dönmesi elbette ki, gerekir.

İki: Sonra***, İslam tarihten ne zaman çekildi*** suali bir kere (murat mutlak manada yani her bakımdan ise) katıksız bir yanlıştır. İslam -hamd olsun- mutlak olarak tarihten hiçbir zaman çekilmemiştir ve asla çekilmeyecektir; kimse de buna heveslenmesin. Çünkü ***"Ümmetimden bir taife kıyamete dek hep hak üzere galip olacaktır"***[4] sözü peygamberî bir müjdedir; aksi düşünülemez.

Üç: Nübüvvet hilafetinin (Şer'î siyasetin kemalinin) kalkması[5] kast ediliyor ise bunun tarihi bellidir: ***Hilafet Ümmetimde otuz senedir***[6] Yahut ***Hilafet otuz senedir.***[7] Sonra düşüp kalkmalar elbette olmuştur ve olacaktır. Nitekim Ömer b. Abdi'l-Aziz'in hilafeti devri ve içlerinde **Müslim**'in[8] de bulunduğu nice muhaddisler tarafından yapılan **Mehdi** rivayetleri bunu haber vermektedir. Hatta İstanbul'un fethi rivayeti yine bu dediğimizin delillerindendir.

Dört: Şayet murat, İslam'ın, siyasetin yanında diğer unsurlarının kemal mertebede tatbikinin kalkması ise, bu, Sahabenin son dönemlerine rastlamaktadır ve halen devam etmektedir ve devam edecektir. Nitekim **Enes** radıyallahu anhu, ***Şüphesiz ki sizler, kesinlikle öyle işler yapıyorsunuz ki biz onları elbette helak edici işlerden sayıyorduk*** [9] demişti. Yine Zührî anlatıyor: ***Şam'da Enes'in yanına girdim, ağlıyordu. Seni ağlatan nedir, diye sordum. Dedi ki: Kavuştuğum şeylerden*** *(Saadet asrındaki İslami hayattan)* ***namazdan başka bir şey bilmiyorum; o da zayi edildi***.[10]

Beş: Vatandaşımız, ***Dünyanın önde gelen bütün düşünürlerine sorduk ve soracağız. Her dilden her meslekten tarihçilere soruyoruz*** derken hem yalan söylüyor, hem de ne kadar çaplı adam olduğunu sergilemek çabası içine giriyor. O genç kızlara böyle bir hava atma vatandaşımızı gerçekten tarif ve şerh ediyor. Oysa Pakistan'dan Hindistan'a, Afganistan'dan Mısıra, Suriye, Irak, Kuzey ve Güney Afrika'ya, Türkiye'deki nicelerine varıncaya kadar hangi ilim ve tarih adamına ulaşabilmiş ve sorabilmiş? Bu hiç mümkün olabilir mi? Muhtemelen üç beş kıytırık Şii ile sayılı başka bir takım yamuklara sormuş ise hepsine sordum havasına giriyor.

Altı: **Fuat Sezgin** isimli şahıs, dünya kütüphanelerinin birçoğunda bulunan onca İslami ve fenni kitabın ismini bilen ama içlerinden istenen ölçüde haberi olduğu bilinmeyen ve garp düşüncesi potasında eriyen garip bir kimse.

İslami ilimlerin hangisinde bir ihtisası varmış? Şu kadar dil biliyormuş. Bir dili konuşmayı bilmek hangi ilimden sayılır? Onun sathi bir konuşmanın ötesinde dillerin gramer ve belagatlarının ilmine dair nesi bilinmektedir? Basit bir oryantalist vasfın dışında nesi vardır? GAS'ında ve İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi'nde, Keşfu'z-Zunun ve GAL maya ve ana maddesinden istifadeyle yaptığı allayıp pullamalar dışında neler getirdi? Müftüoğlu, onun tarihçiliğine ve sosyolog olmasına dair neyi biliyor? Müftüoğlu'nun yaptığı, sıradan bir çaka satma ve hava atma. Tamam, bizim için kitabiyât bilgisi de büyük bir iş, bundan faydalanılıyor, teşekkürü fazlasıyla hak ediyor. Ancak onun bu gayretleri daha çok oryantalistlerin yatırımıyla onlar için yapılan bir lojistik çalışma gibi görünmektedir. Hangi müellifin, hangi kitabının hangi yazması hangi kütüphanededir, bunlar nelerden bahsetmektedir?. Bunların vasfı nedir? Bildiği bu.

Yedi: O, Türkiye'de tanınmıyor değil, aksine erbabınca çok iyi tanınıyor. Ancak, Müftüoğlu'na bir sormak lazım: Siz onun çalışmalarından, GAS'tan hangi istifadeyi yaptınız? Bunu da bırakalım, onun bu eserinde tanıttığı ve yerini gösterdiği hangi kitabı okudunuz yahut okuyabilirsiniz? Siz bir ümmi olarak bunlara bakmayı bile bilmezken nedir bu hava, ayıp değil mi?

Sekiz: Müftüoğlu, arkadaşının ***duasını alalım*** sözünü aktarınca o kahkahalarla gülen ahlaksızlara bir şey demeyip susarken aynı ahlaksızlığa -takririyle- ortak olmuş. Bir Müminden dua istemek neden gülmeyi gerektirsin? Hele Sünnet'te, kadınlara, imamın namazdaki yanlışını bile sesle düzeltmeye müsaade edilmezken ve ***Sübhanellah demek erkeklerin, eli ele vurmak da kadınların****(düzeltmesi)****dir*** [11] buyrulurken bu hayâsızlar hayli bakımlı bir erkeğin karşısında nasıl gülebiliyorlar ve vatandaşımız onlara ne için ses çıkarmıyor? Bu facireler acaba Sahabe'sinden birine, ***Duandan bizi unutma ey kardeşçiğim****!* [12] buyuran Efendimiz sallallahu aleyhi ve selleme de mi gülerler? Yoksa bu hayâ perdeleri yırtılmışlar, bu zatı bir Mü'min olarak da mı görmüyorlar?

Dokuz: Vatandaşımız ***Bunun üzerine hazret bize böyle acıyarak baktı; yani bunu bilmeyecek ne var****?* derken de yorumlu bir yalan haber veriyor. Evet, Müftüoğlu hidayet, ilim, amel cihetinden gerçekten acınacak ve haline ağlanacak halde olan bir zavallıdır. Bu zavallılığını bilemeyecek kadar bir zavallı. O zaman da böyleydi şimdi ise daha ileri seviyede böyledir. Ancak O zat, buna rağmen yine de böyle bir şey yapmazdı. Zira kırk senedir tanıdığımız O büyük insan, gördüğü nice acınacak halimize rağmen bize onun dediği gibi -vallahi- tek bir kere davranmamıştır. Aksine hep müsamaha göstermiştir. Daima utandırmadan ve kırmadan düzeltme yolunu seçmiştir. Bunu çoğu zaman da –Sünnet'te olduğu gibi- dolaylı yapmıştır.

On: Vatandaşımız, ***Aaa… Fuat Sezgin bilmiyor!.. Demek ki, arkadaş bunu sezgisel olarak biliyor; olabilir*** derken de hem edebini ve terbiyesini hem de cahilliğini ortaya koyuyor. Bunda şaşıracak ne var, söyler misiniz? Onun bilmediği hiçbir şey yok idiyse bu mesele başkasına neden soruluyor? Değilse bu taaccüp ve hayretin sebebi ne? Sezgin, kitap isimlerinden ve kütüphanelerdeki yerlerini bilmekten başka hangi ilmin otoritesi olmuş? Bütün bunları onu küçümsemek maksadıyla söylemiyoruz. Üstelik onun böyle bir iddiasının da olacağını zannetmem. Çünkü O, kavi zannımca Osmanlı terbiyesi almış kâfirlerin bile üzerlerinde bulundurdukları edep ve terbiyeden mahrum

olamazdı. Şayet ***arkadaş*** dediği o zatın kendinden yirmi yaştan fazla büyük olduğu göz önünde bulundurulursa, Müftüoğlu'nun edebinin ölçülmesinde zorluk çekilmeyecektir.

On Bir: Müftüoğlu, ***Dedim ki, nasıl efendim? dedim. Dedi ki, dikkat buyurursanız imparatorluğun en görkemli döneminde padişahın kavuğu bu omuz hizasına kadar geliyordu, dedi. Kavuk böyle… Vakta ki kavuğun kıvrımları çözüldü, çözüldü, çözüldü, kavuk böyle geldi*** *(eliyle küçülmeyi işaret etti)* ***ve imparatorluk çöktü, dedi*** ifadeleriyle hem yalanını hem de cahilliğini ele veriyor. Bu işinde garipsenecek bir taraf yoktur. Çünkü yalan, onun meftunu olduğu Humeyni'nin ve diğer Şiilerin din ve imanlarının bir parçasıdır. Yalan söylüyor. Çünkü -bildiğimiz kadarıyle- Mahmud Efendi hazretlerinden hayatı boyu ***kavuk*** dediği duyulmamıştır. O, derse ***kavuk*** değil, ***sarık*** der. Sohbetlerinin yazılan altı bin büyük sayfayı aşan kısmında böyle bir kelimeye rastlanmamıştır. Cahilliğini ele veriyor; zira lügatlere bakılırsa kavuk değişik manalara gelir ve bunlardan biri şudur: ***Vaktiyle başa giyilen şey, baş kisvesi ki, ekseriya pamuklu ve yüksekçe olup üzerine sarık sarılır.*** [13] Buna göre, sarığın altındaki bir külah olan kavuk, küçülmez. Küçülse, kafaların küçülmesiyle küçülür. Küçülen kavuk değil, ancak üzerine sarılan sarık olabilir.

On İki: Mahmûd Efendi hazretleri, şayet sarığın zamanla küçüldüğünü ve nihayet tamamen kalktığını söylediyse, bu sözü, tarihin de şehadetiyle el-hak doğrudur ki, Sünnet hassasiyetinin sultanlarda ve ahalide azalmasından kinayedir. Nitekim bilhassa Osmanlının yükselme, gerileme ve yıkılışa geçme devirlerinin sultanlarının resimlerine bakacak olan akıllılar bu seyri inkâr edemezler. Kemalist inkılapların tamamını noksansız üzerinde bulunduran Atasoy Müftüoğlu'na bunu anlatabilmek, anlatılsa bile onun bunu istenilen seviyede anlayabilmesi bilemiyorum ne kadar mümkündür? Sarık sevmezlik şapka inkılabının tamamlayıcısı değil de nedir? Malum ilkeler atmosferinde yetişen ve bunları kabullenip yaşayanlar bu dediklerimizi anlayamamakta bir noktaya kadar mazur görülseler bile edepsizliğe ve terbiyesizliğe asla hakları yoktur. Bazı sünnetlerin ihmali sebebiyle dinde ne denli zararların doğduğu hadis mecmualarında mevcuttur.[14] Bu arada şunu da söylemiş ve açıklamış olalım ki, bu dediklerimizle inkılapları tenkıd ve tezyif etmiyor, içinde yaşadığımız süper demokratik vasatta böyle bir hürriyetimizin olmadığını iyi biliyoruz. Ancak bir tespit yapıyor, bu kafadaki birinin sarıktan rahatsızlık duymasının tabiî olduğunu söylemeye çalışıyoruz.

On Üç: Vatandaşımız, ***Benim bu anda gözlerim kardı. Arkadaşlara dedim ki: Arkadaşlar benim tansiyon sorunum var burada ölmek istemiyorum. Beni dışarı çıkarın; ben dışarda öleyim*** derken kuvvetle muhtemel yine yalan söylüyor, kötü. Doğru söylüyorsa, daha da kötü. Çünkü Sünnet hassasiyeti bulunmayanların ve malum tornalarda ecnebileştirilenlerin bu hassasiyete dayanan tahlillere tahammül edememeleri külliyen sapıtmış olmalarının büyük bir alametidir. Şu da bir hakikattir ki, böyle bir Sünnet hassasiyeti atmosferinde ölme şerefi herkesin sahip olabileceği ve taşıyabileceği bir değer değildir. Ayrıca oradan dışarı çıkıp belki de hemen aşağıda bulunan Fener Patrikhanesi'nde ölmek isteyene biz ne diyebiliriz? Dileyen dilediğini yapar. Tabii ki, ahiretteki karşılığına katlanmayı göze alarak.

On Dört: Vatandaşımız, ***Böyle bir tarih yorumu olur mu, arkadaşlar? Efendim***

böyle bir tarih yorumu olabilir mi? diye soruyor. Kime göre? Bir Mümine göre pek ala olur. Hem de içinde aynı anda akıdevî, siyasî, tarihî, ictimaî ve psikolojik çok kısa ama ince bir mesaj bulunduran tahlil. Ama malum mekteplerde aldığı zehirle tepeden tırnağa Frenkleşmiş, gavur düşüncesine göre tekevvün ve tekamül eden beyninin yaptığı tazyikle kalbi kilitlenen kimselerin bunu anlayabilmeleri, muhal değilse de çok zor.

Netice:

Belki de fatihayı bile doğru okuyacak ve namazı caiz olacak miktar kıraati bulunmayan, İslami ilimlerde cahil ve ümmi olan her türlü Frenk tornalarından çıkma hilkat garibesi zavallı sözüm ona Müslümanlara Sünnet ve hassasiyeti hakkında söylenebilecek çok bir şeyin bulunmadığı kanaatindeyim. Âlim ve **Şeyh Mahmud Efendi** hazretlerine, seksenli yılların başlarında şimdi ahirette olan bir sapmışın İslam büyükleri hakkında sarf ettiği düşük bir ithamı ve iftirayı sormuştum. İftirayı, iddia edilen kitabı bana açtırarak iptal edip mutadının hilafına sert bir edayla ***bunu da mı anlamadın*** diye sitem ettikten sonra şöyle buyurmuştu: (Alt katında sığırların, orta katında da insanların kaldığı, üst katı ise insan ve hayvan yiyeceklerinin konulduğu eski Karadeniz evlerindeki) ***ahırdakilerin, üsttekilerin halinden ne haberleri olabilir?*** Doğru ya, ne haberleri olabilir? Olamaz.

Son sözümüz yine salat u selam, son duamız da **اَلْحَمْـــدُ لِلّٰـــهِ رَبِّ الْعَالَمِينْ** dir.

Hüseyin Avnî

6 / Zilhicce / 1438

28 / Ağustos / 2017

İZMİR

[1] **Buhârî** (100), **Müslim** (2673) ve başkaları..

[2] **Buhari** (59) ve başkaları..

[3] Tevbe:33, Fetih:28, Saf:9

[4] **Müslim** (1920), **Tirmizî** (2229) ve başkaları..

[5] **Ebû Dâvud** (4647), **Hâkim** (3/145), Dâru'l-Ma'rife,1406, Beyrut

[6] **Ebû Dâvûd et–Tayâlisî** (1107)

[7] **Ahmed** (5/220,221), **Tahâvî**, Müşkilü'l-Âsâr (8/414; h.3349) ve başkaları..

[8] **Müslim** (2913,2914) ve başkaları..

[9] **Ahmed** (3/157), **Buhârî** (6127)

[10] **Buhârî** (530), **Tirmizî** (2447)

[11] **Buhârî** (1145), **Müslim** (982), benzer bir lafızla.

[12] **Ebû Dâvûd** (1500), **Tirmizî** (3562), **İbnu Mâce** (2894) ve başkaları.

[13] **Ş. Sâmî**, Kamûs-i Türkî.

[14] Uzatmamış olmak için sadece bazıları: **Ahmed** (1/6), **Buhârî** (2926), **Müslim** (1759), **Ahmed** (1/243, 3/471), **Taberânî**, el-Kebîr (11/431), **Beyhakî**, Şuab (3/24,h.2765) ve başkalarının bir nice rivayetleri.